

jának, úttörőjének; nem mintha a latiniskola ellensége lett volna, hanem azért, mert minden jogos követelést és szükségét méltányolni tudott. Szerinte a gimnázium a tudós pályák kedvéért van; a nép nagy tömege részére azonban, mely a népiskolán túl akar jutni, a reáliskola nyújtja a helyes továbbképzést. Ennek természetesen figyelemmel kell lennie a kor követelményeire, «korunk pedig sürgeti az ú. n. szilárd, hasznos tudományokat és művészeteket, a mennyiségtant, számtant, mértant valamennyi alkalmazásával; a természettant és természetrajzot szintén valamennyi alkalmazásával és a természet elemezésével... Nem szótudósokat (*Wortgelehrte*), hanem művelt, hasznos, ügyes embereket kíván ez a kor; ennek szükségletei, a fokozódó hiány, a nagyobb versengés és talán nemsokára maga a nyomasztó szükség fogja megkívánni ezt a képzést a sokoldalú, gyakorlati és egyetemes értékesítés érdekében». Ime egy kiváló humanista szellem, pedagógiai hitvallása, mely noha több mint egy évszázaddal megelőtt hangzott el, úgy hat ránk, mintha a mai kor embere a mai kor szükségére írta volna. A mostani világtusa beigazolta, hogy a reáliskolát végzett hősök reális tudás és ideális gondolkodás tekintetében nem állnak a volt gimnazisták mögött és azért méltányos és illő, sőt szükséges és elengedhetetlen, hogy a két rendbeli iskolát is teljesen egyenértékűnek és egyenrangúnak tekintsék. Herdernek olyan középiskolai szervezet lebegett szeme előtt, amelynek alsó tagja magában foglalta a polgári iskolát és csak ezen épült fel a többszörösen szétágazó (furkált), szorosabb értelemben vett középiskola, vagy amint ő mondja «nyelviskola». Úgy érezzük, hogy ez a szervezet még ma sem avult el — mert még meg sem teremteték. *kf.*

A természetrajz tanítása és a háború. A *Monatshefte für den naturwiss. Unt. aller Schulgattungen* (Leipzig, Teubner) a háború kitörése óta sok cikkben mutatta ki a természettud. tárgyak nagy jelentőségét s utat mutatott arra, miként lehet a tanulók és a közönség érdeklődését kielégíteni, de meg a háború okozta viszonyok között szükséges tudnivalókat az iskola útján terjeszteni. Az 1915. évi utolsó füzetben a szerkesztő, Bastian *Schmid*, figyelmeztet arra, hogy némelyek szerint az eddigi tanítás nagyon tudományos volt és pl. növényfiziológia helyett jobb lenne a fogyasztásról, termelésről, kivitelről és behozatalról beszélni többet. Erre Sch. kijelenti, hogy bármily fontos is gyakorlati, közgazdasági szempontokat alkalmazni az iskolában, tévedés lenne a tudományos szellemet csökkenteni. A német mezőgazdaság tudományos alapon lett azzá, ami ma. Nem pusztán tények ismerete, hanem a tudományos hozzáértés juttathat eredményekhez. Másrészt azonban nem kétséges, hogy még gyakorlatibbá kell válnunk, érzékszerveinket jobban kell gyakorolnunk. Erre való az iskolai kert: a tudományos megismerést és a gazdasági érzéket egyaránt fejleszti.

A német iskolapolitika története eddig is elég bő irodalmi tárgyalásban részesült, újabban mégis egyre több, alapos tanulmány jelenik meg ebből a körből. Röviden megemlékeztünk *Tews* könyvéről (Ein Jahrh. preusz. Schulgesch., M. P. 1915); gondos tanulmányozást érdemelne részünkről is Gunnar *Thiele*, Die Organisation des Volksschul- u. Semi-

narwesens in Preuszen 1809—1819 (Leipzig, 1912, n 8°, XV+204 l.). Egyelőre most felhívjuk a figyelmet *Spranger*, leipzigiegyet. tanár legújabbán megjelenő tanulmányaira: A német nevelési politika 25 éve (a Pädag. Blätter 1915 nov. f.-ben indult meg) és A politika és pedagógia kapcsolata az újkorban (D. Deutsche Schule 1915, 6 számban s folyt. köv.). Ezek tartalmának egy-két szóval való ismertetése itt nem lehetséges; magoknak a tárgyaknak a felemlítését azonban szükségesnek tartjuk, mert a magyar nevelésügyi irodalom egyik főfogatkozásának ismerjük éppen azt, hogy a legújabb kor neveléstörténetével nem foglalkozik. *Spranger* művei közvetve nekünk is szolgálatot tehetnek. Igen óhajtjuk, hogy hasonló feldolgozások a mi művelődési politikánkunk is megadják a szilárd, történeti alapot. Ma a műv. politika kérdései mindennél előbbre valók.

A háború mint erkölcsi kérdés fejtegetése közben dr. R. *Meister* erre az eredményre jut: az emberiség legfőbb feladata szakadatlan, békés művelődéssel állandóan haladni a tökéletesedésben; a művelt államoknak e közös feladat teljesítésére egyesülniök kell, de mindenik államnak és népnek törekednie kell kivívni és megtartani azt a helyet, amely őt ereje, tehetsége és a művelődésre való szándéka következtében megilleti. Az ifjúságot tehát ebben a szellemben kell nevelni. Ezt úgy érti, hogy beléjük kell oltani a katonai erőt, testi és erkölcsi tekintetben: legyen edzett a testök. legyenek bátrak, bízzanak az erejükben s érezzék legfőbb kötelességnek a hazáért való igazságos harcot. De legyen meg bennök a békeszeretet lelkiismeretessége is; ez nem engedi meg a gyűlöletet és kihívó gúnyolódást, a háborút csak végső szükségből engedi meg s kifejleszti az emberben a felelősség tudatát. A nevelés tehát a szerző szavával a militarista erőt és a pacifista lelkiismeretet igyekezzék az ifjúságban megteremteni (Separatabdruck aus dem Verordnungsblatte des k. k. niederöst. Landesschulrates, 1915. Stück XXIII.).

VEGYES.

Háborús kiállítás. A főváros tanácsa saját iskoláiban adatokat gyűjtetett arra: hogyan hatott a háború az iskolai munkára, a tanulók lelkiületére és cselekvésére. Az összegyűlt anyagot a Gyermektanulmányi Társaság közreműködésével kiállították (1915 dec. 26—1916 febr. 1.) négy csoportban. A pedagógiai csoportban a tanulók dolgozatai, rajzok, térképek, levelezőlapok, fényképek s az oktatószemélyzet közleményei vannak. A gyermektanulmányi és kiseddóvó-csoport gyermekek rajzait és egyéb alkotásait, kézimunkáit foglalja egybe s 9 grafikon a gyermeklélektani eredményeket mutatja be. A III. csoportban a leányoknak a hadsereg részére készített kézimunkái s a IV.-ben a cserkészetet ismertető képek és tárgyak vannak. A kiállítással kapcsolatban előadást tartott *Wesely Ödön* A háború és az iskola, *Nagy László* A gyermekek erkölcsi fel-fogása a háborúról, *Keleti Adolf* A tanulók háborús dolgozatairól, *Nógrádi*